

Schutzbach Csaba: Friedrich István. (100 éve történt az őszi rózsás forradalom) Veszprém, Magyar Vidék Országos 56-os Szervezet Országos Központja, 2018, 268 p.

Az utóbbi évek pezsgő történeti vitáinak eredménye, hogy egyre több, a magyar történelmi eseményeket új szempontok alapján feldolgozó alkotás kerül az érdeklődők és azon belül is a nemzeti-konzervatív olvasótábor elé.

Elérkezett az ideje annak is, hogy levonjuk a következtetést: vajon elérte, eléri el a nemzeti oldal a megkívánt színvonalat? E vizsgálat elvégzésére kitűnő példa Schutzbach Csabának Friedrich István életútjáról készített műve. A szerzőnek nem ez az első kiadott munkája, sőt több hasonló tematikájú publikációja is megjelent már konzervatív folyóiratokban.

Friedrich István életpályájának felrajzolása kitűnő választás: az 1883-ban született Friedrich viszonylag fiatalon került a nagypolitika vonzásába, és a korabeli baloldaltól indulva (Károlyi Mihály köréből) eljutott 1919-ben a tanácskormányt felváltó szociáldemokrata kormány megdöntéséig, majd vargabetűkkel a Horthy-rendszer keresztény ellenzékének vezéralakja szerepéig. Közben – nem alábecsülendő módon – három és fél hónapig miniszterelnök is volt. Élete alkonyán pedig egy monstre perben börtönözték be a kommunisták.

E hosszú időn keresztül politizáló személy motivációinak a megismerése régóta foglalkoztatta a jobboldali asztaltársaságok prominenseit, és szerencsére, valaki vette a fáradságot, hogy feltárja e nem mindennapi életutat.

A kötetből érezhető a sok-sok év munkájával összegyűjtött információ- és tudásanyag, a felhalmozott adatok sora, a sajtócikkek, levéltári forrásokból és a történeti feldolgozásokból megalapozott történeti háttér. A további érdekem közé tartozik, hogy a szerző kevésbé vagy egyáltalán nem ismert – részben az emigrációs sajtóban megjelent – cikkeket és visszaemlékezéseket használt fel és publikált lényegében elsőként.

A munka kiemelkedő erénye a korabeli egyesületek nevének – a lehetséges módon és ebből kifolyólag teljességre törekvően – megadása (és gyakran a történeti irodalomban elsőkénti, pontos közlésként). Ezen egyesületek, szervezetek alakulási (és átalakulási) időpontjainak kikutatása és közreadása már szintén időszerű volt (és lenne még), csökkentve a szak- és ismeretterjesztő irodalomban tapasztalható kaotikusságot. A szerző igyekezett rendet vágni a korabeli pártstruktúra szövevényében, a megalakulásoktól az egyesüléseken át a (lehetséges) megszűnésekig. Mindez hozzásegíti a korszak kutatóit, hogy megbízhatóbban ismerjék meg az 1918 és 1938 közötti időszak gyakran átalakuló szervezeteit. Ebből a szempontból e mű hivatkozási alappá kell, hogy váljon.

Ehhez kapcsolódik, hogy a fejezetekben elhelyezve nemcsak az ismert, de névben az ismeretlenség homályában maradt személyekről is (az egyesületek, pártok tagjairól) viszonylag részletes életrajzokat kapunk kézhez. A kötet végén a Friedrich-szervezetek jelvényeinek képeit találjuk meg színes mellékletként.

Most nézzük a munka hibáit, arányt elvesztéseit! Friedrich 1918 előtti életrajza túl rövid, elvárható lett volna egy alapos, a személyiségfejlődést is megmutató leírás. Ebből a szempontból is kijelenthető, hogy a mű igazából korszaktanulmány, nem kötődik szorosan a címben megadott 1918-as évszámhoz – és ez természetesen nem is baj, sőt, ez a természetes az ilyen jellegű munkáknál. Viszont a kronológia nincs mindenhol betartva, és inkább látszik az ellenforradalmi események utóélete feldolgozásának, mint egy komplex személytörténetnek. A sok pártalakulás és -bomlás kifejtése között gyakran elveszett Friedrich István konkrét szerepének bemutatása. Így pl. az 1951-es per kifejtése során Friedrich István valós szerepére is rá kellett volna térni – vajon valóban volt-e kapcsolata Grósz József érsekkel, vagy csak kitalálták az ávosok?

A szerző tudotként kezeli az akkori pártvezérek és a legnagyobb pártok nevét (is), pedig ezekről több magyarázó végjegyzet szükségeltetett volna, és kevesebb rövidítés (és gyakoriak a magyarázat nélküli rövidítések). Sok a feleslegesen hosszú – sőt: több esetben eleve felesleges – idézet. (Pl. a részletes beszámolók közlése az 1919-es nyári felkelésekről, vagy az ÁVH által kidolgozott Grósz-féle „összeesküvés” „kormánytervét” szükségtelen volt leközlölni – még tán valaki elhiszi...)

A szerző több jelenkori szakirodalmat is beépíthetett volna a művébe, melyek – a közhiedelemmel ellentétben – az államszocialista korszak történeti műveit színvonalban és gyakran adattartalomban is egyértelműen felülmúlják.

Míg a bedolgozott tényinformációk kitérők és alapvetőek, maga a feldolgozás módja, a szövegbe formálás még műkedvelő jellegű. Gyakoriak az egymással tartalmilag összefüggésben nem álló bekezdések, történeti leírások. Egy jó olvasó szerkesztő nélkülözhetetlen lett volna a mű véglegessé alakításának időszakában.

Mindezen hibák csak mérséklők, de nem oszlatják szét a szerző érdemeit, melyet méltán szerzett meg e könyv megalkotásával. Nyugodtan kijelenthetjük: ha e gyermekbetegségeket, a szerkesztési tapasztalatlanságokat sikerül leküzdeni, nyitva áll az út a további történeti munkák megalkotásához, és újabb, fenntartások nélkül forgatható alapművek születhetnek.

Keresztes Csaba

Magyar Zoltán: Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus 1–4. Budapest, Kairosz Kiadó 2021, 629 + 493 + 394 + 380 p.

Az ember Magyar Zoltán monumentális opusairól a recenziókat nem győzi oly gyorsan produkálni, ahogy azokat a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, folklorista és mondakutató ontja. Alig több mint két év telt el azóta, hogy az a megtiszteltetés ért, Magyar Zoltán monst-

re vállalkozásáról a tizenkét kötetes *Magyar történeti mondák katalógusáról*¹ hírt adhattam,² máris itt a következő, az előző méreteihez képest szerényebb, „mindössze” négy vas-kos kötetből álló opus, az *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus*.

Nézzük először a publikáció szerkezeti felépítését! Az első kötet egy általános bevezető, valamint használati útmutatót követően a természetfeletti jelenségekkel és lényekkel foglalkozó szövegeket mutatja be rövid leírások, szűszék segítségével tematikai fejezetekbe s azon belül típusokba, altípusokba csoportosítva. A fő fejezetek a következők: A) Sors, végzet, előjelek; B) Halál és halottak; C) Túlvilágjárás és D) Természetfeletti lények (ezen belül egyebek között: Halál; Ördög és más ördögfélék; Lidérc; Ártó démonok; Természeti démonok; Mitikus történeti lények: óriások, tündérek, szépasszonyok stb.). A második kötet a természetfeletti erővel, tudással rendelkező emberekkel kapcsolatos narratívákat tárgyalja (E) a következő felosztásban: Boszorkány; Tudós (néző/látó/jós/mondó); Halottlátó; Szellemidéző; Táltos/jövendőölő; Garabonciás; Idővarázsló; Mágikus erejű papok; Tudós pástor stb. A harmadik a (jobb híján) egyébrek nevezett mondákat tartalmazza: F) Átváltozó emberek (pl. farkasember); G) Állatok és szörnyek (pl. sárkány, kígyó stb.); H) Mitikus növények (pl. vasfű, ördögboroda stb.); I) Mágikus tárgyak (pl. csontok); J) Kincs; L) Tabu (pl. jeles napokhoz fűződő vagy a születéssel kapcsolatos tilalmak); M) Mindennapi mágia (pl. rontás, igézés, szerelmi varázslás); N) Fiktív lények (pl. gyerekijesztők: kútasszony, rézfaszú bagoly stb.); O) Ál-hiedelemmondák (temetői történetek); P) Modern mondák (UFO).

1 Magyar Zoltán: *A magyar történeti mondák katalógusa. Típus- és motívumindex I–XI*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

2 Liszka József: A füles fotel. Periferikus gondolatok Magyar Zoltán magyar történeti mondakatalógusa kapcsán. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 22. évf. 2. sz. 85–85. p.

Ugyanebben a kötetben kapott helyet a terjedelmes (40 oldalnyi) összesített irodalomjegyzék. A negyedik kötet tartalmazza egyrészt azt az apparátust (index, konkordancia), aminek segítségével az előző három kötet anyaga használható: kereshető, összehasonlítható stb. Továbbá egy Tanulmányok című fejezetet, ami voltaképpen a Magyar Zoltán által bemutatott anyagot nemzetközi kutatástörténeti és szakmai összefüggésrendszerbe helyezi, s a jelesebb hiedelemalakok, -lények (vadleány, bányaszellem, fehér ember, a rekegő, a lidérc, a betegségdémon, a tündér, a szépasszony, a boszorkány, a román pap, a prikulics stb.) mentén az erdélyi magyar hiedelemmondák területi tagolódását és tematikai sajátosságait vázolja.

Úgy tűnik, már az én *ceterum censeo*m lesz, legalábbis ami a prózai népköltészetet, népi elbeszéléseket tárgyaló írásaimat illeti, a műfaji besorolás problémáira való rámutatás. A mese és a monda közti áthallások, egybe-összesítések áthidalhatóak lennének egy közös megjelöléssel, ami lehetne például népi elbeszélés vagy népi próza (vö. *Volkserzählung* mint műfaji megjelölés, vagy *Volkserzählen* mint az elbeszélő gyakorlat, folyamat megfelelője. Hasonló ehhez a szlovák *ľudová próza*, vagy a *ľudové rozprávanie*). Jelen munka kapcsán is felvethető mindez, ahogy a szerző fel is veti, sőt idézi is egy korábbi eszmefuttatásomat, amit itt már nem ismételnék meg.³ (IV: 366) De hát, tudjuk, a tudomány hajója, akár egy repülőgép-anyahajó, ha beállt egy irányba, nehezen fordítható másfelé...

Azért hozom ezt elő, mivel Magyar Zoltán áttekintését a nemzetközi és nem magyar, majd a magyar katalógizálási kísérletek szemlélésével kezdi. Igaz, hogy tudománytörténeti

hagyományokkal magyarázhatóan általában „nemzetközi előzményekről” beszél, de hát ezeknek az eredményeknek (vagy eredménytelenségeknek) a zöme nemzeti (finn, svéd, norvég, dán, holland, litván, lengyel, német, cseh, olasz stb.) kutatás, s ezek némelyikéből aztán valóban nemzetközi anyagra támaszkodó, nemzetközi eredmények, katalógusok, motívumindexek születtek. Ez a terminológiai ellentmondás a legszembeötlőbb a *Magyar és nemzetközi hiedelemmonda-katalógusok* címet viselő összehasonlító táblázat esetében (IV: 328), ahol litván, holland, norvég, finn, magyar, svéd, cseh és erdélyi katalógusok adatait veti egybe. Rosszmájúan akár rá lehetne kérdezni, akkor az erdélyi az „nemzetközi”? Nota bene: e logika mentén persze hogy az! Az az érv (IV: 325), miszerint a kölcsönös, „nemzetközi” hivatkozások száma jelezne, hogy mi a „nemzetközi”, mi a „magyar”, nem vehető komolyan. Az egyedüli szempont a konkrét feldolgozott anyag provenienciája lehet. Senki nem gondolhatja, hogy a most szóban forgó erdélyi magyar katalógus, mivel a közelmúltban jelent meg, s ma még nyilván nem oly zengő a visszhangja, magyar nemzeti katalógus, de ha elkezdene rá orrvérzésig hivatkozni svédek, lettek, lappok, akkor legott *nemzetközivé lesz... Mint holnapra a világ!*

Noha mondákról beszélünk, de a kezdetek a meserendszerezésekig nyúlnak. A nyitányt a finn Antti Aarne 1910-ben megjelent első, az induláskor finn népmesekatalógusnak gondolt, majd valóban nemzetközivé fejlesztett rendszere jelentette, amit aztán nemzeti katalógusok sora követett, amelyek egyrészt módszertanuk, másrészt a mondákkal való folyamatos egymásba mosódásuk okán egyszersmind a mondakutatás és -katalógizálás forrásvidékének is tekinthetők. Különösen Stith Thompson (valóban!) nemzetközi motívumindexe, amely a nagyobb műfajoktól (mese, monda, ballada stb.) elvonatkoztatva a legkisebb szövegfolklorisztikai egység, a motívum alapján kísérlet meg a hatalmas nemzetközi anyagban rendet vágni. (Lehet, hogy szerencsésebb lett volna ezen a nyomvonalon maradni?) Magyar Zoltán a továbbiakban a

3 Lásd egyebek között Liszka József: Gondolatok a prózai népköltészet néhány (még mindig időszerű) kérdéséről. Uő: *Határvidékek. Határok és határtalanságok az összehasonlító folklorisztika és etnológia szempontjából*. Komárom–Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2016, 237–240. p.

mondakutatásra fókuszálva részletesen áttekinti ezeket a kezdeményezéseket mind külföldi, mind magyar összefüggésekben, gyakorlatilag napjainkig. (IV: 301–350) Végezetül részletesen szól jelen vállalkozás szöveg-bázisáról, az Erdélyi Magyar Hiedelemmonda Archivumról (IV: 353–365), amelynek létrehozása a szerző nevéhez fűződik. Jó negyedszázad alatt csaknem 30 ezer folklórszöveg (hiedelemmonda) halmozódott föl benne. Ezek egy része már publikált monákat jelent (1), másik része különféle korábban rögzített kéziratok gyűjtései (2), továbbá a boszorkányperek mára örvendően nagy számban hozzáférhető jegyzőkönyvei (3), magánarchívumok anyaga (4), s végül Magyar Zoltán saját terepkutatásai során rögzített folklórszövegek (5). Utóbbi, a szerző becslése szerint mintegy 7-8 ezer mondat jelent. A következőkben más nagy európai mondaarchívumokkal is egybeveti a sajátját, ami jól érzékelteti a most feldolgozott szövegtörzset iradatlan mennyiségét és jelentőségét!

Szorítanak a recenziós rovat szabta terjedelmi keretek, de ennyi tán még belefér. A kész *dologban a bolond is talál hibát* jelszóval nyomatékosítani szeretném, hogy az összes kritikai megjegyzés, kekeckedés(nek tűnő) oldalvágás (hogy tovább súlyosbítsam a bajt: lett volna ám több is!), szóval minden nem egyetértés dacára (vagy mellett), véleményem szerint Magyar Zoltán ezzel a vállalkozásával a szűken vett mondakutatók, de tágabb értelemben a népi elbeszélés, a népi próza, továbbá a néphit, valamint általában a kultúrtörténet kérdéseivel foglalkozó szakemberek számára is megkerülhetetlen kincseshányát nyitott. Vagy ahogy egy helyütt a szerző fogalmaz, a mondakutatás „előszobájába” tessékelt be. Igen, felfoghatatlan gazdagsággal berendezett előszoba, több *füles fotellel meg puffal, lábtartóval...* Amennyiben a fentieket olvasva Madáchcsal szólva azt mondaná, hogy *csak hódolat illet meg, nem bírálát*, nem tudnék nem egyetérteni vele. Bár, ahogy magamat ismerem, csak folytatnám a sztregovai Mester Lucifer szájába adott soraival, ha halkan, nagyon halkan is: *Nem adhatok mást, csak mi lényegem*. És ezt

ő is tudja, ahogy azt is, milyen nagyra becsülöm munkáját!

A Bevezető sorainak tanúsága szerint, ahogy a történeti mondák katalógusának, úgy jelen hiedelemmonda-katalógusnak is várható egy tömörített, angol nyelvű mutációja. Addig viszont az angol nyelvű tartalomjegyzék és a rövid összefoglalás legalább ahhoz hozzájárulhat, hogy a nemzetközi (!) szakkutatásnak a látókörébe kerülhessen...

És még be sem fejeztem ezt az ismertetésnek csúfolt valamit, amikor jön a következő hír arról, a kötetek meg (egyelőre) digitális formában, hogy Magyar Zoltánnak napvilágot látott a *Moldvai csángó mondakatalógusa*.⁴

No, de erről majd egy következő alkalommal...

Liszka József

Ronc Melinda–Tegdes Egyházi Dóra: **Közös úton. Komárom, Szakképző és Felnőttképzési Intézet, 2021, 132 p.**

A Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének első 22 évéről szól az a mutató és hiánypótló kiadvány, amely *Közös úton* címmel érhető el az egyesület honlapján (szmke.sk) online formában. A kiadvány szerkesztői Roncz Melinda és Tegdes Egyházi Dóra, mindketten a könyvtárosegyesület elnökségének tagjai, s fiatal koruk ellenére már több fontos szakmai rendezvény résztvevői, szervezői.

1999-ben döntöttek úgy a szlovákiai magyar könyvtárosok, hogy összekötik azokat a szakembereket, akiket céljuk és feladatuk közös útra terelt. Az azóta eltelt éveket mutatja be az online mű.

A kötet hét részből áll, amelyekben fontos helyet kapott az egyesület múltja, a visszaemlékezések, ahol az előző elnökök szavain keresztül elevenedik meg az elmúlt több mint

4 Magyar Zoltán: *Moldvai csángó mondakatalógus. Típus- és motívumindex I–II*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2022, 650 + 380 p.

két évtized. Halász Péter, Kontár Judit, Zsok Gizella, Nagy Zora „Hajni”, Bajnok Éva és Kecskés Ildikó ugyanarról az időszakról ír, mindenki a saját élményein keresztül meséli el, milyenek voltak a kezdetek, milyen nehézségekbe ütköztek eleinte, amikor még komoly harcot kellett vívni egy-egy magyarországi szakmai napon való részvételért, vagy meg kellett küzdeni a magyar könyvtáros szaknyelvért. Mindenki kiemeli a kapcsolatépítés erejét és fontosságát, a könyvtárosi munka szépségét, amelyhez a kisebbségi létben hozzátartozik a hagyományok, az identitás megőrzése is. A mindennapok forгатagában az SZMKE erő és Kecskés Ildikó szavával élve „oázis”, amely hitet ad a könyvtáros hivatásnak.

Az elmesélt történetek mellett kronológia is segíti az olvasót, amely 1993 márciusától kezdve követi végig az eseményeket a gondolattól a megvalósulásig, az 1999. április 6-i hivatalos bejegyzésig, majd pedig számba veszi a fontosabb találkozókat, szlovákiai és magyarországi szakmai programokat, s azokat az alkalmakat, amikor a SZMKE tagjai rangos kitüntetésben részesültek.

Magyarországi intézmények és az MKE elnöke is beszámolnak a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületével való együttműködésükről, ezek szintén fontos és megkerülhetetlen adatforrások az elmúlt 22 év történetének. Bartos Éva, Fehér Miklós és Hangodi Ágnes a Könyvtári Intézet Szlovákiában megtartott szakmai továbbképzéseiről szólnak. Ramháb Mária, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke az elmúlt két évtized közös rendezvényeiről ír, mint 2005-ös A nagy könyv vagy a 2005 óta az IKSZ társ szervezésében megrendezésre kerülő csongrádi Kárpát-medencei könyvtárosok találkozója, vagy a Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója, ahol szintén mindig képviseltetik magukat az SZMKE tagjai is. Simon Hidvégi Krisztina, a Könyvtárostanárok Egyesületének elnöke és Péterfi Rita, az OPKM igazgatója a könyvtárosokkal való közös munkát emeli ki, Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója az egymástól való tanulás fontosságát, Baráthné Hajdu Ágnes a folyamatos kapcsolattartást, Redl Károly, az

OGYK igazgatója pedig azt a páratlan lehetőséget, amelyet évről évre megkapnak a határon túli fiatal könyvtárosok: az egy hónapnyi budapesti könyvtárakban eltöltött szakmai tapasztalatszerzést. Illés Péter, a Csongrádi Információs Központ Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum igazgatója szintén a csongrádi konferencia fontosságát hangsúlyozza, mert „összeköt minket a nyelv és a kultúra, az a két dolog, ami egy könyvtáros munkájának igazi tartalma”.

A szlovákországi könyvörzök nyomában címmel kutatási beszámoló készült, amelyben Tegdes Egyházi Dóra Szlovákia többségében magyarul településeinek könyvtárai 2019 kutatásának eredménye olvasható, melynek célja az volt, hogy felkeressen minden olyan személyt, aki Szlovákiában magyar könyvtárosi feladatokat is ellát. Egy ilyen kutatás bármelyik régió hasznára válhat, ahol még nem tisztáztak egyes munkakörök, vagy alig van kapcsolat a települések könyvtárosai között.

A kötethez egy nagyon fontos 14 oldalas válogatott sajtóbibliográfia is tartozik, amelynek a terjedelme is mutatja, az egyesület komoly munkát végez. A kiadvány végére került a legizgalmasabb és egy könyvtáros számára legérdekesebb fejezet, ahol ötleteket adnak foglalkozásokhoz, amelyeket bárki fel is használhat saját könyvtárában. A 12 foglalkozásleírás a kicsiktől a nagyokig, a papírszínháztól a szabadulósobáig terjedő skálán mozog.

A Közös úton című kiadvány igényes és nagyszerű vállalkozás, amely egy kivételes egyesületet mutat be, amelynek tagjai hol a háttérben, hol a pódiumon oktatnak, nevelnek, segítenek, öröködnék, munkájuk sokszor láthatatlan, de mint az ebből a könyvből is kerül: a könyvtáros sokoldalú, lelkiismeretes, segítőkész, ötletes és szereti a munkáját.

Példamutató két évtizeden van túl az SZMKE, munkájuk inspiráló, reméljük, ilyen energiával haladnak tovább azon a bizonyos Közös úton!

Hicsik Dóra

Csörsz Rumen István–Mészáros Gábor (szerk.): A kis világbeli nagy világ. Tanulmányok Pálóczi Horváth Ádámról. Budapest, Reciti, 2020, 655 p. /Reciti Konferenciakötetek, 10./

Pálóczi Horváth Ádám viszonylag kevésbé ismert alakja a magyar irodalomnak és közéletnek, s nem is került be az irodalomtörténeti panteonba. Habár sokszínű tevékenységet folytatott az élete során (amint azt a szóban forgó kötet tanulmányai is bizonyítják), annak ellenére sem nyerte el méltó helyét a köztudatban, hogy az utóbbi bő egy évtizedben a kutatók újra felfedezték az alakját és az életművét, s munkáinak kritikai kiadása is megindult. Az író-költő halálának 200. évfordulója tiszteletére 2020-ban a Lendület Nyugat-magyarországi irodalom 1770–1820 kutatócsoport konferenciát szervezett, amely ugyan elmaradt, de a tanulmányok e kötetben helyet kaphattak. A kiadvány előszavában a szerkesztők annak a véleményüknek adnak hangot, hogy Pálóczi a „18–19. század fordulójának egyik leggazdagabb, szinte feldolgozhatatlanul sokrétű írói életművével” (11.) büszkélkedhet, amelynek tanulmányozása számos járulékos haszonnal járhat. Ennek az életútnak a bemutatása ugyanis segíthet feltérképezni a nem kanonizált alkotók jelentőségét, megérteni a műköltészet és a közköltészet közötti kapcsolatot, s mivel Pálóczi Horváth Ádám oeuvre-je interdiszciplináris, több tudományterület képviselője számára jelenthet ideális kutatási terepet.

A kötet négy nagyobb egységbe csoportosítva tárja az olvasó elé a tanulmányokat. Az első rész a Közélet és nyilvánosság címet viseli; ebben öt írás kapott helyet, amelyek közös jellemzője az, hogy különböző versek kapcsán szólnak Pálóczi közéleti szerepvállalásairól. Szilágyi Márton a költő 1789-es, a *Magyar Kurír* és a *Mindenek Gyűjtemény* konfliktusát megverselő episztoláját ismerteti, s rámutat a magyar sajtó differenciálódását megelőlegező tendenciákra. Bíró Annamária két anonim, de biztosan Pálóczi kezéből kikerült, s a nők országgyűlési részvételét taglaló röpiratot elemez, hangsúlyozva, hogy a korábbi interpretá-

ciókkal szemben a szerző nem a nemi egyenjogúsítás mellett érvelt e munkáiban.

Nagy Ágoston az 1790-es évek nemesi mozgalmának kontextusában helyezi el a Zala megyei koronaőrökhöz címzett Pálóczi-verset, míg két tanulmány (Matányi Marcell és Csörsz Rumen István egy-egy írása) a napóleoni háborúk időszakába kalauzolja el az olvasót. Az első az 1809. évi nemesi felkelés alkalmából született művekkel bizonyítja, hogy Pálóczi Horváth megőrzendő és fejlesztendő intézményt látott az inszurrekcióban, a második a dramatizált formájú szerepdalok funkcióját elemzi.

Az Érzékenység és pszichológia című fejezet négy darabja lélektani síkon folytatja a vizsgálódást. Hegedüs Béla az 1792-es *Psychologia* című műben elemzi Pálóczi költészetelméleti nézeteinek lecsapódását, a szerzőség definíciójának körülírását. Mészáros Gábor Pálóczi, Csokonai Vitéz Mihály, valamint Pajor Gáspár lélekfelfogását összehasonlítva fogalmazza meg azt a nézetét, miszerint a három alkotó ugyan különböző kiindulópontot választott a vizsgálódásához, mégis hasonló végkövetkeztetésekre jutottak. Laczházi Gyula a barátságról szóló költemények vizsgálata során mutatja ki az érzékenység jelenlétét Pálóczi Horváth munkásságában, míg Voigt Vilmos az álomelméletek felhasználásának nyomait kutatja az író-költő műveiben.

A harmadik nagyobb egység (Ének és poézis) Pálóczi verselési módszereit mutatja be. Rédey-Keresztény János a művész költészetének antik verstani örökségét taglalja, bemutatva azt a küzdelmet, amelyet az alkotó a magyar verselés megújításáért is folytatott. Lengyel Réka a *Hyperboréi zsenge* című dramatizált költemény kapcsán a támadások miatt a saját korában csalódó, de a szűkebb vagy tágabb közösségért tenni mindvégig hajlandó művészt ismerteti meg az olvasóval, s rámutat arra a gazdag tudományos ismeretanyagra, amelyet Pálóczi e művében felhalmozott. Küllös Imola az *Ötödfélszáz Énekek* című kötet trágár verseit elemzi, amelyek szoros kapcsolatban állnak a költő korának populáris ízlésvilágával, így adalékok szolgáltathatnak a

korabeli nemesség műveltségéhez. Tari Lujza a Pálóczi Horváth verseiből Bartalus István által 1869-ben közreadott válogatás segítségével bizonyítja, hogy részben ezen edíció is segítette a versek dallamának átörökítésében.

A Tudás és világ címet viselő fejezet Pálóczi gazdag és sokirányú érdeklődésének néhány területét járja be. Devescovi Balázs a költő egyik fontos kenyérkereső tevékenységét, földmérési, térképészeti munkásságát tárja fel. Zsoldos Endre a *Leg-rövidebb nyári éjtszaka* című vers kapcsán Pálóczi csillagászati és fizikai ismereteiről értekezik, ugyanakkor rámutat a művész babonás mentalitására is. Tüskés Gábor egy szabadkőműves imakönyv létezéséből kiindulva mutatja be a költő ilyen jellegű érdeklődését, míg Tóth Tünde az őstörténettel foglalkozó Pálóczi-művet elemzi, s helyezi el azt a nemzeti ébredés eszmevilágának kontextusában. Csonki Árpád a *Barra-góné* és *Zalád* című regényt alapul véve szól arról, milyen volt Pálóczi Horváth Ádám történelmi gondolkodása, s hogy az író-költő hogyan próbálta rekonstruálni a hun birodalmat. A kötetet záró tanulmányban Violáné Bakonyi Ibolya a művész azon könyvtártörődékét ismerteti, amely a csurgói református gimnázium könyvtárában maradt fenn.

A fent bemutatott kiadvány meggyőzően bizonyítja, hogy Pálóczi Horváth Ádámot méltatlanul feledte el az utókor, s hogy nem csupán az irodalomtörténet művelői számára szolgálhat kitűnő kutatási terepül ez a gazdag életmű. Ugyanakkor az is láthatóvá válik, hogy a szerzők nem feltétlenül igyekeztek egzakt válaszokat megfogalmazni, sőt, sok esetben inkább a kérdések felvetése volt a fontos. Ennek ellenére az egyes írások a maguk szakterületén rendkívül hasznos eredményekkel gazdagítják a Pálóczi-kutatást, s ha „csak” töredékesen is, de valamelyest kirajzolódik belőlük egy pályakép. A kötet jelentősége nem csupán abban áll, hogy eddig kevesebb figyelemre méltott részterületekre is kiterjesztik vizsgálatuk hatáskörét a kutatók, hanem abban is, hogy hozzásegíthet a 18–19. század fordulója köztörténeti eseményeinek, eszmeiségének, műveltségének stb. jobb megismeré-

séhez is. Remélhetőleg lesz folytatása e munkának, s egyre több olyan személyről kaphatnak információkat az érdeklődők, akiket az utókor méltatlanul ítelt feledésre.

Bodnár Krisztián

Fabó Edit (szerk.): Hazafiak voltak. Az ember, a hit és a történelem méltósága az 1867. évi kiegyezés utáni nemzeti ünnepeken. Budapest, Magyarágkutató Intézet, 2020, 234 p. /A Magyarágkutató Intézet Kiadványai, 14./

Habár a dualizmus kora az egyik olyan időszak a magyar történetben, amelyről könyvtárnyi szakirodalom szól (s nem melleleg amelyről az átlagembernek is viszonylag sok általános ismerete lehet), mégis vannak olyan témakörök, amelyekről újat mondhat az é félszázadot érintő kutatás. Ilyen „fehér foltnak” tekinthető a nemzeti ünnepeink megtartása is, e kérdéssel eddig ritkán foglalkoztak. A kutatók figyelmé leginkább az „egyszeri”, illetve reprezentatív eseményekre (például a királykoronázásokra) összpontosult, de néhány jelentős közéleti személyiség (többek között Kossuth Lajos) temetéséről is születtek tanulmányok. Az állami ünnepek megtartása, illetve ezek társadalomformáló, kohéziós, nemzetmegtartó ereje viszont ritkán vált elemzés tárgyává. Részben pótolhatja e hiányt az alább bemutatandó tanulmánykötet, amely a 2019-ben a Magyarágkutató Intézetben megindult emlékezettörténeti kutatás eredményeként jelenhetett meg.

A kiadvány első írását a szerkesztő, Fabó Edit jegyzi, *Nemzeti ünnepek a kiegyezés utáni sajtóban* címmel. Ebben a szerző három korabeli magyar sajtótermék (egy kormánypárti, egy ellenzéki és egy mérsékelt ellenzéki lap) híradásai alapján azt vizsgálja meg, hogyan alakult a dualizmus első tíz évében március 15. és augusztus 20. ünneptörténete, s mit és hogyan kommunikáltak ezzel kapcsolatban a különböző orgánumok. Fabó Edit rámutat arra, hogy míg az 1848-as forradalom kirobbanásának (szimbolikus) dátuma meglehetősen

hamar elnyerte a jelentőségét – már az elnyomatás időszakában is fontos emlékeztető és nemzetmegtartó funkciót töltött be, 1867 után nyíltan is alulról szerveződő megemlékezések formáját öltve –, addig Szent István és az államalapítás ünnepe körül – talán az időbeli távolság és az elvontabb tartalom okán is – csak lassabban alakultak ki a rítusok, és a magyar sajtó is viszonylag kevesebbet foglalkozott augusztus 20-ával.

Kő Artúr tanulmánya (*Nemzeti évfordulók és tanítói álláspontok*) a *Néptanítók Lapja* cikkeit elemezve keresi a választ olyan kérdésekre, mint például hogyan jelentek meg a március 15-ével és augusztus 20-ával kapcsolatos nézetek egy szakmai orgánumban, vagy hogy az oktatás/nevelés során milyen módon örökítették át az ismereteket az újabb nemzedékek számára. A *Néptanítók Lapja* az oktatásügyi tárca hivatalos fóruma volt, de bizonyos távolságot meg tudott tartani a kormányzattól. Március 15. megünneplése a dualizmus időszakában mindvégig kényes kérdés maradt, a hatalom csupán megtűrte a megemlékezéseket, a 19. század végén pedig éles közjogi vitákat is generált ez a probléma. Az 1868-tól megjelenő *Néptanítók Lapja* majdnem két évtizeden át csak érintőlegesen szólt néhány megemlékezésről, és csak az 1880-as évek közepétől váltak gyakoribbakká és részletesebbé az ilyen jellegű híradások, cikkek. A lap igyekezett ugyan segíteni a kormányzatnak abban, hogy a nemzeti ünneppé tett április 11. (az 1848-as törvények szentesítésének napja) a magyar társadalomban is gyökeret eresszen, ám mégis március 15. maradt a társadalmilag „elfogadott” ünnepnap. Augusztus 20-át leginkább csak egyházi keretek között ünnepelték, ezért a *Néptanítók Lapja* nem számolt be a megemlékezésekről, de amikor a társadalmi erők egyre hangosabban kezdték követelni a nemzeti ünneppé tételt, a lapban is egyre több cikk foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Bacher-Tuli Andrea egy főnemes portréját rajzolja meg, az augusztus 20-i löversenyfutammal összefüggésben (*Gróf Esterházy Miklós versenylőfuttatói portréja a sajtó tükré-*

ben). A dualizmus idején ez a lovassport a társasági élet egyik intézményévé vált, ugyanakkor volt a nemzeti érzületet építő jellege is. Esterházy Miklós Tatán alakított ki tenyészetet, s több korabeli szaklap is beszámolt a tevékenységéről. A gróf sokat tett azért, hogy a löversenyzés a pest-budai/budapesti Szent István-napi ünnepségek szerves részévé vált, így segített abban, hogy augusztus 20. mint országos ünnep ismertebbé és vonzóbbá lett a közönség számára.

A kötetben szereplő tanulmányok rávilágítanak arra, hogy a ma általánosan elfogadott és ismert ünnepeink másfél évszázaddal ezelőtt még korántsem voltak államilag elismertek, és sokszor váltak politikai küzdelmek tárgyává. A korabeli politika és közélet fő törésvonalát a „közjogi kérdés” jelentette, azaz a függetlenség, vagy a Monarchiához tartozás problémaköre. E tekintetben főként március 15. vált kiemelt jelentőségűvé, hiszen leginkább ez az ünnep utalt a függetlenségre. Ezeket az ünnepeket a történettudomány eddig kevésbé vizsgálta, s e kiadvány is bizonyíthatja, hogy érdemes tanulmányozni ezt az összetett témát. A fentebb említett írások jól tükrözik, milyen társadalmi erők működtek a dualizmus időszakában Magyarországon, fogalmaztak meg elvárásokat az ünnepek kapcsán, hogyan viszonyult mindehhez a hatalom, s az olykor vele függőségi viszonyban levő sajtó. Az imént bemutatott kötet tehát fontos vizsgálati szempontokkal szolgálhat az emlékezettörténet, a sajtótörténet, a neveléstörténet, a művelődéstörténet terén, de arra is felhívhatja az olvasó figyelmét, hogy akár a feldolgozottak tűnő köztörténeti kérdések más szemszögből való megközelítése is számos haszonnal járhat.

Bodnár Krisztián

Istók Béla–Simon Szabolcs (szerk.): Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19. Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 2021, 260 p.

Az *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19* című tanulmánykötet a Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport legújabb kutatási eredményeinek gyűjteménye. Olyan tanulmányokat tartalmaz, melyek jelentős része a kutatócsoport X. nemzetközi tudományos szimpóziумán előadás formájában is elhangzott, ezek csoportja azonban további, előzmény nélküli dolgozatokkal is gazdagodott.

Istók Béla és Simon Szabolcs főszerkesztők, valamint Lőrincz Gábor és Lőrincz Juliana szerkesztők munkája ezúttal is a naprakészségről és a tudományfelettségről tanúskodik. Az ugyanis már most nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy a jövő történései a koronavírus-járványra és krízisre mint a 2020-as évek kulcsmozzanatára fognak tekinteni, amely az élet megannyi területén érezte a hatását. A járvány által generált egészségügyi, demográfiai, politikai, lélektani stb. válság számos területen kihívások elé állította az emberiséget, mely problémákra az egyes tudományterületek a maguk eszközeivel próbáltak meg reagálni.

A pandémia az egész világ és a közép-európai térség oktatási rendszereinek reakció- és alkalmazkodóképességét is próbára tette. Hányadán állunk a digitalizációval? Át tudunk-e térni, ha kell, gyakorlatilag egyik napról a másikra az online oktatásra? És ha igen, akkor a kontaktoktatás viszonylatában mindezt mégis milyen hatékonysággal? Esetleg olyan lehetőségeket (módszereket, megoldásokat) is magában rejt a kényszerű átállás, amelyeket a remélt normalizálódás után a kontaktoktatásban is ki tudunk majd használni? Nagy általánosságban pedig: milyen hatást váltott ki a járvány az oktatás egyes területein? Az *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19* c. könyv sok egyéb mellett ezekre a kérdésekre is válaszokat kínál.

A kötet három nagy szakaszból épül fel. Az első, legimpozánsabb tanulmányblokk tizenkét szöveget tartalmaz és az online oktatásra fókuszál. A tanulmányok között több a járvány nyelvi vonzatait vizsgálja (pl. járványügyi tájékoztatók nyelvhasználata, változások a felsőoktatási e-mailezésben, távoktatás-mek stb.), mások az egyes kisebbségi magyar régiók online oktatásának sajátos kihívásaival és megoldásaival szembesítenek (Szlovákia, Ukrajna, Románia). Több dolgozat foglalkozik az online oktatás során használható megoldásokkal (pl. tükrözött osztályterem), valamint az online alkalmazások és a digitális tananyagok lehetőségeivel a nyelvtan- vagy épp a történelemtanításban. A második szakasz már eltávolodik a koronavírus kérdéskörétől, és a kontaktoktatásról érkező tanulmányokat tartalmaz. Egy-egy dolgozat vizsgálja a tanárképzés kihívásait, az anyanyelvoktatást, valamint a szlovákiai és a magyarországi középiskolás diákok nyelvi kompetenciáit. A *Visszatekintések* szakaszon a Variológiai Kutatócsoport és tagjainak korábbi tevékenysége, például a tízéves tankönyvkutató munka kapcsán olvashatunk beszámolókat, melyeket a *Pillanatképek* rész vizuális anyagokkal is gazdagít.

Az *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19* című tanulmánykötet korunk égető problémáira koncentrálna. Azt jelen pillanatban nem tudjuk, hány járványhullám áll még előttünk. A könyv azonban remek segédanyag ahhoz, hogy a potenciális átállásokat minél zökkenőmentesebben vegyük. Tanulságai és ajánlásai azonban általános érvényűek is. Megmutatják, milyen lehetőségek rejlenek az online oktatásban, s nagyban elősegítik, hogy régióink behozza elmaradásait ezen a területen. A kötet már csak a fentiek fényében is joggal ajánlható az akadémiai közösség és a pedagógustársadalom figyelmébe.

Baka Vida Barbara – Baka L. Patrik

Számunk szerzői

A. Gergely András (1952)
társadalomkutató, kulturális antropológus
(ELTE TáTK, MTK TK PTI, Budapest,
Magyarország)

Baka Vida Barbara (1993)
irodalomkritikus, weirdkutató, könyvtáros
(Selye János Egyetem, Komárom,
Szlovákia)

Baka L. Patrik (1991)
író, irodalmár, egyetemi adjunktus (Selye
János Egyetem, Komárom, Szlovákia)

Bodnár Krisztián (1984)
történész, segédlevéltáros (Magyar
Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén
Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi
Fiókleveletár, Sátoraljaújhely,
Magyarország)

Godzsák Attila (1990)
történész-doktorjelölt (Károli Gáspár
Református Egyetem, Budapest,
Magyarország)

Hicsik Dóra (1981)
könyvtáros (Szabadka, Szerbia)

Kerényi Éva (1981)
történész-muzeológus (Gömör-Kishonti
Múzeum, Rimaszombat, Szlovákia)

Keresztes Csaba (1976)
főlevéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára, Budapest,
Magyarország)

Laihonen, Petteri (1972)
nyelvész (Jyväskyläi Egyetem,
Hungarológia Tanszék, Jyväskylä,
Finnország)

Lanstyák István (1959)
nyelvész (Comenius Egyetem, Pozsony,
Szlovákia)

Liszka József (1956)
etnológus (Fórum Kisebbségkutató
Intézet Etnológiai Központja, Komárom;
Selye János Egyetem, Komárom,
Szlovákia)

J. Mészáros Károly (1955)
sporttörténet-kutató, (sport)újságíró
(www.szlomasport.sk, Pozsony, Szlovákia)

H. Nagy Péter (1967)
irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő
(Selye János Egyetem, Komárom,
Szlovákia)

Natkó Anna (1994)
doktorandusz (Eötvös Loránd
Tudományegyetem, Budapest,
Magyarország)

Orbán Melinda (1991)
tördelőszerkesztő (II. Rákóczi Ferenc
Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász,
Ukrajna)